

Մեարովայ, Թէ — գուբ էք մեր յաջորդ-
բը, գուբ պիտի խնամէք ազգը և կրօն-
նապատկերով ձեր քանքը պիտի ուսու-
ցանէք ազգի զաւակաց հետեւող լի-
նիլ իւրեանց նախահարց. և Աստուած
պիտի վարձատրէ զձեզ, ինչպէս վար-
ձատրեց զմեզ — :

Օ՛ն ուրեմն, այս աւուր սուրբ յիշատակին հետ, հա՛րբ իմ և եղբայրք, յիշենք մեր աղգի վիճակը մեր առնա ունեցած պարտքը, յիշենք զայն միշտ և այնպէս պատրաստուինք, այն պէս գործենք որ նորա ծանր ծանր լէրքերուն անմիջական դարմաններ, ըստ պեղանիների հոգալու կարող լինիմք։ Որպէս զի թէ մեր նախնի բարերարք և թէ արդի երախտաւորք և խնամա, կալք ուրախ լինին. այսպէս պէտք է յայտնել մեր երախտագիտութիւնը և ոչ լոկ խօսքով։

Ընդունեցէք և դուք Ս. Տէր , Հայ.
բրդ հասարակաց, ընդունեցէք Ձեր սր-
դւոց խորին շնորհակալութիւնը, և ե-
րախտագէտ զգացման հաւաստին, զոր
ամեն առթիւ յայտնել խոստանալով՝
Ձեր հայրական օրհնութիւնը կը խըն-
դրեմք, որպէս զի Աստուծոյ շնորհաց
ներքիւ զարգանաց այս մեր մատաղե-
րամ մանկանց խումբը, և մէք կաղա-
չեմք զԱստուած, որ վարձատրէ Ձեր
և միաբանական ու խախ ջանքը և պը-
սակէ Ձեր բոլոր ազգօգուտ և բարի
խղճերը.

ՅԵՐԵՄԻԱՆԷԱ ԽԱՇՆԱՆԻ ՄԵԼԻՍԻՆԷՅԷ
ՍԷՆ . ԺԱՌԱ . ՎԱՊԺԱՐԱՆԻՔԷ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԱՆԿԵՂ, ԻՐ ԽՈՍՏՈՎ ԱՆՈՒԹԻՒՆՆ
ԻՐԻՔԻ ՄԻՋՈՑ ՔԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄՐՏԻ
ԻԱՂ ՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Եւ այս առթիւ մեր կաթմիքը Մատիսի և Փռնչի
ներկայ խնդրոյն ձեռք ։

Ի՞նչ գեղեցիկ բան է ճշմարտութիւնը՝ որ ամենուն բերանը կը չրջի, ամեն մարդ կը գովէ զայն լեզուով, կը բարձրացնէ ու կը փառաւորէ բերնով, ամեն ոք կուզէ զինքն անոր հպատակ երեւցնել, բայց և որչափ ատեն չէ ճշմարտութիւնը որ մարդիկ չեն ուզէր տեսնել զայն, սարսափօք և զգուանօք խոյս կուտան անկէ։ Ի՞նչ հակապատկեր է այս. ի՞նչ սէր ու ատելութիւն է ճշմարտութեան դէմ, զոր մարդիկ հանապազօր կ'զգան. ինչո՞ւ բերնով սիրել կը ձեւացնեն և գործքով կ'ատեն. ինչո՞ւ լեզուով գովել կախորժին, և գործքով շատ անգամ կը պարսաւեն. ինչո՞ւ ՚ի պատահել առթից յիշել կը փութան և մօտեցած ատենն խոյս սուս հեռանալ և անորմէն ծածկուիլ կ'ուզեն

- Բայց Բնչ է արդեօք ճշմարտութիւնը :

— Ճշմարտութիւնն այն է՝ որ իբրեւ,
գործը, խօսքը, խորհուրդը և զգացու-
միւ իւր էութեամբն ու համայն որպի-
սութեամբը 'ի պահանջել հարկին 'ի
յոյս գայ. այս հանգամանքներէն մին
ոգտաւ եղած ատեն, ճշմարտութիւ-
նը՝ ճշմարտութիւն լինելէ կը դադրի.
ճշմարտութեան բնութիւնը զմարդ-
կը թելադրէ՝ որ ինքնաբերաբար զայն
սիրէ. մարդկային ախտերն ալ կը բրու-
նադատեն զմարդ ասել զայն և խու-
սել անկէ, քանզի ճշմարտութիւնը լոյս
է, իսկ ախտք և մալուսութիւնք խաւարի
գործէր էն, զանոնք սիրողը հարկաւ
լոյսը պիտի տաւ ։

Երկու հակառակորդ իրարու կը ներհակին և ընկեր ընկերին խօսքը կը ոտէ, կը հերքէ և շարունակ իրաւունք եւ ճշմարտութիւն կ'աղաղակէ. երկուքն ալ ճշմարտութեան յեցած, ճշմարտութեամբ զինուած և միմիայն ՚ի սէր ճշմարտութեան ՚ի հրապարակ ելած կը հռչակեն զերենք. ասով կը վերկայեն որ ճշմարտութիւնը սիրելի է, սակայն յայտնի է որ ասոնցմէն մէկը սուտ է, հետեւաբար սոսկալի յանցաւոր, կամ ճիշտն ըսելու համար՝ ահեղ ոճրագործ, ոչ միայն ընդհանուր մարդկութեան առջեւ, զորս խաբելու կը ժպտնի, այլ և նոյն իսկ ճշմարտութեան առջեւ, զոր իւր չարեաց գործիք կ'ընէ. ոչ միայն սուտ խօսելուն համար՝ որ մարդու բնութենէն չէ, այլ նա և ճշմարտութիւնը նենգելով իւր ստութեան պատրուակ բռնելուն համար: Ընդհանրութեան նշոյլով մարդկան աչքը զոչոտել և անոր տակ զինքը ծածկած ստելը խարդախելը, մինչեւ՝ իսկ հանրութիւնը խաբել ճգնիլը յայտնի է՝ թէ ո՞ր աստիճանի անօրէնութիւն և մեծ անիրաւութիւն է. վասն զի ինչ որ ճշմարտութիւն չէ, այն անիրաւութիւն և անօրէնութիւն է. ինչ որ անիրաւութիւն է, այն վնասակար է. ուրեմն ստախօսը իւր սրտիւնին, փիծակին և դրիցը համեմատ վնասակար է շատ կամ սակաւ, անհատներու կամ բազմութեան. իսկ վնասակարները կամ բարւոքել պէտք է և կամ խլել. որպէս զի նոցա պատճառաւ այլք եւս չ'իլլ. նասուին եւ վնասակար չը դառնան. այսպէս ընելն արդարութիւն է. արդարութիւնը պարտք է. արդարութեան պարտուց դէմ մեղանշելը՝ սուկալի բան է . . . :

Մէք ճշմարտասէր երեւիլ ուղղող ուղղման մարդիկս, աշխարհի մէջ կը մեղանշեմք, մեղաց հեշտութիւնը եւ

բազմութիւնը լի ու լի կը վայելեմք, առանց խորհելու անկէ անհրաժեշտաբար հետեւելիք դառնութիւնը. ուստի արդարութեան հատուցումէն խոյս տալու համար մեր յանցանքը կամ կուրանամք, կամ կը թիւրեմք և կամ կը պատրուակեմք. բայց ասով ոչ թէ միայն չեմք արդարանար եւ ազատիր՝ արդարութեան հատուցումէն, այլ նա և աւելի կը մեղանշեմք և արդարութեան գաւաղանը աւելի կը ծանրայնեմք մեր վերայ: Մէկ յանցանքը ծածկել ուղեւով՝ բազմութիւն յանցանաց մէջ կ'անկանիմք. եւ աւելի ամօթալիս այն է որ պատրուակելու ատեն շարունակ մեր անկումը զգալով հանդերձ փոխանակ ետ դառնալու, ճշմարիտը խոստովանելու և գոնէ քանի մի յանցանքէ ազատ մնալու, շարունակ խաբէութեան մէջ կը յառաջանամք և յանցանք յանցանաց վերայ կը բարդեմք. և սակայն շարունակ ճշմարտութիւն, Արդարութիւն, իրաւունք աղաղակելէ չեմք դադրիր. բայց այս կերպիւ յաւիտեան արդարանալիք չ'ունիմք:

Ասանկ խաբեբայ յանցաւորք միշտ դադապարտեալ են Աստուծոյ առջեւ, Արդարութեան, Ընդհանրութեան եւ նոյն իսկ իրենց խղճին առջեւ. բազմութեան մը՝ եւ կամ գէթ իրենց դատախազին առջեւ, նաեւ առնչաւ պատմութեան ձեռք ապագայ դարուց առջեւ միշտ անարդ և նախատեալ են. այսպիսեաց յանցանքը աններելի է նոյն իսկ Աստուծոյ կողմէն. քանզի ճշմարտութեան դէմ է դործածին. և Որդին Աստուծոյ վճռած է նոցա համար թէ՝ «Ոչ այո տեղ և ոչ հանդերձելոյն մէջ քառութիւնունին ու

Այս է ստախօսին դատաւնիքը, քանզի նա ստատանայէն է, նորոս կը սրտակոտնի և անոր հաւատարիմ ար-

բանեակն է : Անօրէնը գԱստուած չը
ճանչնար և «նոյն իսկ մեղքը անօրէ-
նութիւն է » կ'ըսէ Առաքեալը : Ան-
օրէնը՝ չարասիրտ կը լինի , նա՛ բարւոյն
հակառակ է և անհնազանդ օրինաց ,
ըմբոստ ընդդէմ արդարութեան , ան-
երես և զրպարտող , ուստի և Աստու-
ծոյ ու մարդկան թշնամի է . անօրէ-
նութիւնը օրէնքով պատժելը իրա-
ւունք և արդարութիւն է :

Որ և իցէ մեղք կամ յանցանք ու-
րիշ բանով չը բաւուիր , բայց եթէ
անկեղծ և անպատրուակ խոստովա-
նութեամբ , այսպիսի խոստովանու-
թիւն մը յանցանքէն զզուելով զղջալ
և հրաժարիլ ուղեւէ յառաջ կը գայ .
ուստի և ներողութեան կ'արժանանայ՝
կամ խրատով , կամ յանգիմանու-
թեամբ , կամ յանցանքին համեմատ
պատժով և կամ առանց այսպիսի հա-
տուցման անկեղծ խոստովանութիւնը
հերիք սեպելով կը ներուի իրեն :

Առանց խոստովանութեան եւ
զղջման ներումն ընդունիլը անհնա-
րին է՝ . այս է քրիստոնէական կը-
րօնի որոշումը եւ վճիռը . այս է
է նաեւ ճշմարիտ փիլիսոփայութեան
հաւատքը . Արիստոտել անգամ կը
խոստովանի որ՝ « Յանցանքը միմիայն
խոստովանութեամբ կը բուռնի » :
Խոստովանիլ չուզողը , յանցանքն ուրա-
յողը և խաբէութեամբ արդարանալ
ճգնողը , պարզապէս կը յայտնէ թէ՛
ինքն որոշած է շարունակ կամօք եւ
գիտակցութեամբ յանցաւոր լինել .
այնպիսին յամառեալ է , յամառեալը՝
ոչ գթութեան եւ ոչ ներողութեան
արժանի է . քանզի չարեաց մէջ յա-
մառող կամապաշտը՝ երեսէ ինկած ա-
տելի մի է Աստուծոյ եւ մարդկան .
վասն զի հասարակաց իրաւանց կը հա-
կտակի , վասն զի չարօրինակ կը դառնայ
և վասն զի երիտասարդութեան բար-

քը եղծելով՝ անկեղծութենէ ի խաբ-
դախութիւն կ'առաջնորդէ եւ ընկե-
րականութեան մէջէն հաւատարմու-
թիւնը վերցնելով , թշուառութիւն
տարածելու պատճառ կը լինի :

Գրագէտք առ հասարակ կրթու-
թիւն կ'աղաղակեն , ժողովրդեան կե-
նաց վիճակի և բարուց վերայ կը գան-
դաւորն , պատգամներ կ'որոտան , վը-
ճիւններ կ'արձակեն , օրէնքներ կուտան ,
ժողովուրդը կրթելու ձեռք կը զար-
նեն , և իրաւունք ունին . սակայն դժ-
բաղդաբար իրենք ևս բազմաց այս պի-
սի յանցանաց մէջ կը գտնուին :

Այն գրագէտք , ուսեալք եւ
խմբադիրք հրատարակաւ յանցանք-
ներ կը գործեն . մէկը շահասիրու-
թեամբ բազմութիւն մը խաբելով ,
անոնց քրտանց արդիւնքը կը շօ-
թէ . միուսը կամապաշտութեամբ
սուտը իրաւ , իրաւը սուտ կը հռչակէ
և կը սնդէ . ուրիշ մը հակառակասէր
ոգւով խռովութիւն մը կը սերմանէ
եւ անհաճոյ վիճաբանութիւններով ,
օրեր , ամիսներ , և մինչեւ իսկ տարի-
ներ , հասարակութեան միտքը կը զբա-
ղեցնէ և սիրտը կ'աղաղակէ . (յայտնի է
որ մեր այս ըսածներէն բոցաւ ութին են
իրենց պարօքը , պատիւը , և կոշումը
ճանչող գրագէտք , ուսեալք և խումբ
բազիրք , որք գովեստից և շնորհակա-
լեաց արժանի են) :

Հասարակութիւնը , ինչ կրթութիւն և
դաստիարակութիւն պիտի ընդունի երբ
իւր հրատարակային դասախօսները այս
վիճակիս մէջն են , երբ զինքը կրթել
գաստիարակել յանձն առնող անձնու-
ւէր ուսուցիչները՝ անձնական շահու-
համար հասարակաց իրաւունքը , ճրջ-
մարտութիւնը և արդարութիւնը կը
զոհեն . երբ կամապաշտութեան հա-
մար նուիրական բաներն անգամ կը
խեղաթիւրեն եւ ըստ հաճոյս կը ծա-
մածուեն . երբ ուզած ատենին կորող

կը լինին արդարութիւնը՝ կամ լեզուի ճարտարութեամբ և կամ այլ և այլ աւարական միջոցներով ուղած կողմերին թէքել։ Այսպիսի գործողութիւնը կը մեկնեն մտացա առջեւ սա առածի ի մաստը թէ՛ «Պէրձքն բանիւք դուրի են յառաքինութենէն»։ Եթէ այս է կը սեմ՝ հրապարակի լեզուն ու հոգին, ինչ կ'ըստասեմք ժողովրդէն, ինչն կը գանդատիմք նորա բարուց վերայ։

Ժողովուրդը զարմանալի կ'երգով հակում մի ունի դէպ ի իւր զարմանաց առարկայն, և ինչ որ տեսնէ իւր յառաջագէտ կարծած մասին վերայ, լաւ և օրինաւոր համարելով նրմանիլ կ'աշխատի, Հազար անգամ մայ ուրեմն անոր՝ որ ժողովրդեան այս գովելի յատկութիւնը չարաչար կը գործածէ։ Ինչ հարկ կայ ժողովրդէն դանդախիլ, քանի որ նա տեսածն արդէն ուսած է. եթէ կը թուծին, դատարարականութիւնն պոռալ կանչելով ժողովուրդը խաբել և քնացնել չէ գոցա նպատակն, թող ուրեմն իրենց քարուղած կը թուծեան և գատարականութեան օրինակն անձամբ ցոյց տան որ զօրաւոր է քան զամեն պատգամ, վրձիւ և օրէնք, այն ատեն ժողովուրդը ինքնայորդոր կը հետեւի անոնց, ինչպէս արդէն նոցա վատ օրինակին իրեն լաւ կը հետեւի։ Բայց ցաւալի է արդարեւ որ ասոր հակառակ մեր գրագիտաց մեծ մասին վերայ բարցական ուղղութիւն չկայ, խօսքի մը հեղեղ է կը թափի գլխէդ ի վայր, կը վշտացնէ զքեզ և կը յոգնեցնէ գլուխըդ, բայց առանց յագեցնելոյ միտքդ և կազդուրելոյ սիրտդ, կը սահի, կը ցնդի և կ'ոչնչանայ, վասն զի հոն անդաբար հիւթ չկայ, բանին հետ դործնական ապացոյց չի կայ. խօսքերու մէջ շքեղութեան, ճարտարութեան և հմուտութեան հետ, բարցա-

կան ուղղութեան կենդանի օրինակը չի կայ, այլ ընդ հակառակն օրինակները խօսքերու ներհակը կը ներկայացնեն, այս եւս կը նշանակէ ստել, խաբել, և նենգել՝ որ է մեծեղեուն չարութիւնը ընդդէմ ընկերականութեան։

Մեր այս ատածները ապացուցանելու համար ժողովրդեան կեանքն արդէն աչքերնուս առջեւ է. երիտասարդութեան եղծեալ բարուց ցաւալի վիճակը յայտնի կ'երեւի եւ ասոնց պատճառ տուող դրաբարձ գրագէտներու բազմութիւն մը կարող եմք ներկայացնել, բայց փոշոյ տակ ծածկուած անցեալը չեմք ուղէր քրքրել. նորոգել և ոմանց անձնասիրութեան դպիլ, այլ միայն ներկայ ամենուն ծանօթ դէպք մի, օրինակ մի յառաջ կը բերեմք, որ տակաւին ի հրապարակի է։ Երկու գրագէտ կարծուածներ պիտի ներկայացնեմք, որոց անցեալ կեանքն ալ նմանօրինակ լինելով, կարող է իմաստասէր ընթերցողը ուղղութեամբ հետեւցնել թէ՛ դոքա որչափ գայթակղութիւն առթած են ամեն անոնց, որք իրենց հետ տեսնուելու, իրենց գրութիւնը կարդալու, կամ իրենց արաբքը լսելու գոթաղղութիւնն ունեցած են. սորա են Թ. Պ. և Հ. Ա.

Ժամանակէ մը ի վեր Մասիսի և Փռնջի խմբագրաց մէջ պատուոյ խընդիր մը ծագած լինելով, չը կարողացան դեռ իրաւախոս լինել, և դործը հասաւ մինչեւ դատարան. Ժամանակ մը եւս կայ՝ որ դատարանի մէջ երկու կողմէն վիճաբանելու կը զբաղին։ Երկու քրիստոնեայ ազգակից եղբարք, իրենց տղապիսի մէկ դործը մինչեւ դատարան հասցնելին, որչափ աւօթ և որչափ անխլայել լինելը հասկացնելու համար խօսքս երկարցնել չուզելով կը հրու իրեւ դիրքից եղբայրական սիրով,

որ քիչ մը խոնարհին, Առաջին Կորնե-
թագւոց 2, գլուխը քանի մը անգամ
կարդան և իրենց քրիստոնէական ու
եղբայրական պարտաւորութիւնը սով-
որին. մէք անցնիմք տեսնելու թէ ի՞նչ
է ասոնց խնդիրը և մինչեւ ուր հա-
սաւ :

Մասիս օր մի իրեն եկած տեղեկաւ-
թեան համեմատ յօդուած մը կը հրա-
տարակէ, յետոյ անոր ներհակ եկած
ուրիշ տեղեկութեան մը համեմատ
ուրիշ յօդուած մի եւս կը հրատարա-
կէ. ասիկայ բարեմոտութեամբ մեկ
նուելով կարող էր անկողմնասիրու-
թիւն համարուիլ, բայց Փռնչ՝ այս
ներհակ յօդուածի դէմ փոխանակ օ-
րինաւոր փաստերով եւ ճշմարիտ ա-
պացոյցներով Մասիսի առած վերջին
տեղեկութեան սխալ կամ սուտ լինելը
հաստատելու, անարգանք թափեր է
նորա գլխուն, և նորա արժանապատ-
ուութիւնը վիրաւորեր է : Փռնչ՝ հա-
մար այս առաջին անգամը չէ. որ ա-
ռանց համեստ ակնածութեան յակա-
նէ յանուանէ ասոր անար պատուոյն
կը դայի և կ'անարգէ. բայց որովհե-
տեւ այլք ներող և անյիշատար դրա-
նուեցան, փոխանակ զգաստանալու և
իւր ընթացքը փոխելու, շարունակեց
և երթալով գահալիժեցաւ անխոհե-
մութեան վտանգաւոր անդունդին
մէջ, որուն հետեւանքն է իւր այս
օրուան վիճակը : Քանզի այսօր դրո-
նուեցաւ մէկը՝ որ զգալով թէ Փռնչ
ըն համար արժէք չունիմ, ոչ գութ՝
ոչ արդահատանք և ոչ ներողութիւն,
ուստի արդարութեան դիմած է :

Կարող էր Փռնչ խոհեմութեամբ
խնդրոյն սկիզբները զգուշանալ և գոր-
ծը դատարան չը ձգել, պէտք էր ըստ
արդարութեան ճանչնալ զրկեալին ի-
րաւունքը եւ զայն տեղը դարձնել :
Մինչդեռ մէկ կողմէն ինքն հեռաւոր

երկիրներու մէջ եղած զրկանաց և ա-
նիրաւութեան քողարկուելուն դէմ
կը բողոքէ և հատուցումն կը պահան-
ջէ, միւս կողմէն ինքն իւր լեզուովը՝
ձեռքովն ու գրչովը՝ ի գործ դրած
զրկանք մը՝ անիրաւութիւն մը չը տես-
նելու կը զարնէ, ուրանալու կը ճգնի
կամ առանց աղարտած պատիւը տեղը
բերելու, յանցանքը թեթեւցնելով օձի-
քը ծողոպրել կ'աշխատի և յայտնի է որ
եթէ ազատի անգամ՝ անուղղակի կեր-
պով տուժածը և կրած պատուհասը
աւելի պիտի լինի, քան թէ խնդրոյն
սկիզբէն արդարութեամբ եւ ճշմար-
տութեամբ վարուելով՝ հատուցանե-
լիքը :

Յանցաւորին պարտքն է խոստովա-
նիլ յանցանքը և չէ թէ ուրանալ. ե-
թէ խոստովանելու կ'ամաչէ, առաւել
եւս պէտք էր ամաչել յանցանք գոր-
ծելու ատեն եւ չանկանիլ այն տեղ՝
ուր գտնուիլն ամեն ինչ համարի : Յան-
ցաւորը մեծ սխալ կ'ընէ, երբ ի սկզբ-
բան իւր ըրածին յանցանք լինելը չու-
զեր ճանաչել. երբ խոստովանելով նե-
րուստ խնդրելու արիւթթիւնը չունե-
նար, որ քրիստոնէին և ճշմարիտ փի-
լիսոփային գործն է : Անմոտութիւն ը-
րած կը լինի յանցաւոր մի, երբ ան-
պատուութիւն և նուաստութիւն կը
համարիսոյն ընթացքը որ զինքը պատուոյ
և բարձրութեան կ'առաջնորդէ. կոյր
է այն ողորմելին որուն մտաց քրիս-
տոնէութեան լուսաւոր շաւիղը խա-
ւար կ'երեւի, քանզի կրիւք վարակ-
ուած է. չարաչար վտանգներու են-
թակայ է նա որ հետեւիլ կուզէ՝ ոչ
թէ ճշմարիտ փիլիսոփայութեան, որ
ճշմարտութեամբ և առաքինութեամբ
կենաց կ'առաջնորդէ, այլ՝ սուտ անուն
փիլիսոփայութեան որ կրեքերը կը շօթ-
է և վնասակար հաճոյքները գրգռելով
ի կորուստ և յապականութիւն կ'ա-

ուսմանորդէ : Նա ուզելով կարծեցեալ անպատուութենէ մի փախչիլ, պիտի զոյգուի անկէ հետեւելիք փառքէն ու պարծանքէն և գծրաղգաբար հակառակ իւր նշարատակին՝ պէտք է անկանի իրիստ մեծ անպատուութեանց և դառն անարգութեանց մէջ :

Փունջիփոխանորդը (գուցէ մարգասիրական զգացմամբ) ուզեց ազատել ամբաստանեալը իւր անձարակ վիճակէն . բայց փոխանակ ճշմարտուն հետեւելով ուղիղ ընթանալու, խոտորնակ շաւղով ձախող փաստաբանութեան ձեռք կը զարնէ եւ ստեղծելով ու խարդախելով կ'աշխատի պաշտպանել զամբաստանեալը : Մեծ . Թ . Պէկեան էֆէնտի իւր բոլոր իրաւաբանական և օրէնագիտական հանձարովք և հմտութեամբը չէ կարողացեր սովորիչ տակաւին թէ ասենաբանին և փաստաբանին գլխաւոր յատկութիւններէն և գովելի հանգամանքներէն մին է անկեղծութիւնն ու ճշմարտութիւնը . որով միայն կարող է մարդ յաջողիլ, յաղթանակել եւ ճշմարիտ փառք ստանալ . առանց այս հանգամանոց եղող փաստաբան մի յայտնի է թէ ինչ անուն ունի :

Գործ մի ճշմարտութիւն լինելու համար պէտք է իրօք և ըստ ամենայնի ճշմարիտ լինել . միայն (ես ճշմարիտ կը խօսիմ, ճշմարտութեան համար հրապարակ ելած եմ) ըսելը և միայն խօսքով իւր անձին վկայելը հաւատացընելու համար բաւական չէ, ամենէն հաւատարիմ վկայն մէջ տեղ գտնուած գործն է :

Ազգայինք տակաւին չեն մոռացած Սեծ . Ստեփանի խնդիրը . յորում Թ . Պէկեան էֆէնտի իւր իրաւաբանական և հաշուագիտական տաղանդին առաջին փորձն փորձեց և աշխարհի առջեւ հանդիսանալու համար մեծ ճիգ թափեց . Ազգային ժողովները,

ըրազիրները և գրեթէ ազգին մէկ մասը երկար ժամանակ յուզման և տատանութեան մէջ տարուբերեցն վերջը ուժն հատաւ . հնարքներն ու ճարտարութիւնները սպառեցան եւ ինքը ջրթննքը կափկափելով և խօսքերը կակաղելով բեմէն վար թաւալեցաւ : Նոյն միջոցին իւր այս անխոհեմ համարձակութեան հատուցումն չը լինեւ և թերեւս շողքորթ բարկամեներու սուտ ու սնտոյի գովէստներէն իրախուսուած ու զօրացած վերստին սկսաւ զանազան խնդիրներու մէջ մտնել, երբեմն յաջողիլ կարծեց և երբեմն չը կրնար ծածկուիլ մերկ մտաց . . . նոյնպիսի խնդրոց կարգէն է նաեւ այս վերջին խնդիրն ալ . յորում փաստաբան Ա. Էֆէնտիին հնարագիտութիւններն հատած լինելով իւր համարձակութիւնը այն աստիճանի կը հասցնէ, որ օտարի առջեւ հայերէն բառերու հարստացումն իրենց կը փոխէ և այսպիսի ձախող փաստաբանական ճարտարամտութեամբ ամբաստանեալին պատիժը թեթեւցնելու գէ : Գովելի ջանք . սակայն ինչպէս արդէն ըսինք այդ ջանից մէջ յաջողելու մէկ հասիլ միջոցն էր ճշմարտութիւնը . մինչդեռ հիմա ստեղծելով գուցէ խաբաւ իրանցուց իւր տաճած յոյսը . քանզի ստախոսութիւնն ու խարդախութիւնը բնաւ բարի հետեւութիւն չէ կարող ունենալ :

Տաճկական առածը կրսէ թէ գեղարդը քուրձի մէջ չի պարփակուիր, Փունջի գրած բառերն ալ այնչափ պարզ են և գործածուած տեղերն այնչափ յայտնի, որ ոչ երկդիմութիւն կը վերցնեն և ոչ կրնան պատուակիլ . ճարտար հմուտ և լեզուագէտ փաստափան միայդ բառերը նոյն գործածուած տեղը նշանակած իմաստէն դուրս ինչ կերպով ալ մեկնէ միշտ

խաբէութիւնը յայտնի պիտի լինի :

Եւ առ մի, թէ և լուռ նշանակութիւն ունենայ, զայն գործածողը կարող է ստացուածքի և արտասանութեան ձեւով վատ նշանակութիւն տալ այնմ : Ետուած բառէն աւելի բարձր, սուրբ և վսեմ ինչ բառ կայ, և ահա կը տեսնեմք որ Ետուլ՝ Ետուածորդիդ Պարսկոյ ըսելով զՇապուհ կանարգէ : Երգ խնդրը այս կէտին վերայ է, թէ փանջի մէջ գործածուած վատ, Իժ, կենդանի և այլն բառերը ինչ նշանակութեամբ դործածուած են, Սեր կը տեսնեմք որ այն բառերը թէ ինքնին և թէ իրենց գործածութեան տեղն ու սարագոյն կը յայտնեն որ երբէք լուռ նշանակութեամբ չեն գործածուած փուռնջի մէջ :

Պարապ տեղը խնդիրը թիւրերով մինչեւ հոն հասուցած են որ ժամանակ որսալու համար բառերուն նշանակութիւն մուրան. թերեւս կարծեն ամանք թէ կարմէր որ դոցա նշանակութեան կատարմամբ մենք ևս բառաղըն նական դիտողութիւններ ընէինք, իրաւ է, ժանաւանդ հարկ պիտի համարէինք մեզ, բայց մեր նկատեցինք որ նախ խնդիրը բառաղընութեան վերայ չէ և բնաւ երբէք հարկ չի կար պիտի բառերու նշանակութիւններն փոփոխելու և նորէն նշանակութիւն մուրալու, և երկրորդ կը տեսնուի որ անոր քան զկարեւորն իսկ խոտուած է, յորս մասնաւորապէս գովութեան արժանի է Սեմ. Տ. Մանավեան որ արժանաւոր բացատրութիւն և պատասխան տալէ զատ՝ բուն խնդրոյն վերայ կը յաճի և մտքերը միշտ դէպ ի նոյն կը դարձնէ, ուստի մեր հարկ չեմք համարիր նորէն լեզուաբանական ու բառաղընական բացատրութիւններ տալ այլ միայն կարճ խօսքով կուրծքով որ խառ բառ թիւրքէն անէ ֆէնտի

մեկնած յողորմ թուի նշանակութիւնը չունի, և ոչ ուրիւր երբէք հայերէն գրոց մէջ գործածուած կը տեսնուի : Իժ բառը ինչպէս ալ մեկնուի, նշանակութիւնը միշտ անարգ է, իսկ կենդանի բառը իւր բոլոր աղետական նշանակութեամբն հանդերձ եթէ են թակոյն մասնաւորող յարակից բառեր չունենայ, կարող է անարգական իմաստ տալ. կամ թէ կենդանի բառին նշանակութիւնը իւր իմաստն ամբողջացնող յարակից բառերէն կը ուրշուի՝ անասնոյ կամ բանականի համար ըսուած լինելու : Ես պատճառու բառ մը այս ինչ տեղ լուռ նշանակութիւն ունենալը ապացոյց չէ ուրիշ տեղ մի ալ նոյնպէս լուռ լինելուն. ուստի կենդանեաց և մեռելոց. կենդանի եւ ևս, և այլ բիւրուսոր տեղեր յայտնի են թէ ինչի համար ըսուած են, որոց չի նմանիր փուռնջի մէջ ըսուածը, ուրեմն թիւ. Պ. էֆէնտի իւր բերած օրինակներովք խաբէութիւն կրնէ : Խարձեալ ինչպէս վերն ըսինք Ետուած բառին համար, նոյնպէս կենդանի բառին համար ալ կ'ատեմք թէ առաջուածքի ձեւով անարգ նշանակութեամբ կրնայ գործածուիլ. մանաւանդ մեր արդի լեզուին մէջ, ինչպէս գործածուած է փուռնջի մ.ջ :

Սեր սիրտը կարեմէր կը խոցուի այսպիսի դէպքերէն, յորս ստութիւն յամառութիւնու կամապաշտութիւն ձեռք ձեռքի տուած կարծես դաշնակցած են բարոյականութիւնը տուրալել և զմարդ վայրենութեան հասցնել :

Եւ հա բացարձակ կը տեսնես ագնիւ ընթերցող թէ կամապաշտութիւնն ու խաբէութիւնը մարդուս մինչեւ ուրիշ առաջնորդեն : Եզգասիրութեամբ և հայրենասիրութեամբ պանծացող և նշանաւոր անձէ մը ազգային ընդհանուր ժողովոյ մէջ ներ-

բողեան ընդունող մէկը այսօր անհաւատարմութեամբ կաղճատէ և կուղափառէ իւր ազգին և հայրենեացնր և իրական մէկ աւանդը՝ այն սրատուտ, կան լեզուն՝ որով ինքն այսօր դարաւոր ազգ կը ճանչցուի. իրաւամբ ըսած է ուրեմն իմաստունին մէկը թէ. « Ետուածսպաշտութիւնը ամուսնական սրբութիւնը եւ արդարութիւնը սարի տակ առնող և Հայրենիք, Հայրենիք աղաղակողը սուտ է, մի հաւատար անոր, այնպիսին կեղծաւոր հայրենասէր և ամենամիաստակար քաղաքացի է » :

Այս զարմանաց եւ ցաւոյ հետ խիստ դժուար կը լինի մեզ զսպել մեր արդար ցասումը այնպիսի բռնաբարութեան մը գէմ՝ որ նախնեաց իրաւունքը կը զսէ և լեզուն սեպհակաւ նութիւնը կը կողոպտէ տեղը սարգի ուտայն դնելով. սակայն ինչ կարող եմք առնել այնպիսեաց սրբ ոչ խօսք կը հասկանան, ոչ խրատի ու բարեկամական յանդիմանութեան միտ կը դռնեն ոչ փորձով կը խրատուին և ոչ իսկ սրտակառանք ունին : Արդարեւ այն որ կը ստէ, այն որ հրապարակաւ ահագին բազմութիւն մի խաբելու կը ճգնի, այն որ յայտնի ճշմարտութիւն մի ուրանալու չափ կը վիջանի, այնպիսին մարգալայել զգացումներէ եւ ազնուական կիրքերէ զուրկ կը լինի, և այնպիսեաց համար մէք Աստուծոյ շնորհքը մաղթելէ և նոցա դարձի և ուղղութեան համար աղօթելէ զատ ուրիշ ըսելիք և ընելիք չունիմք :

Ահա այս ամենապարզ և ամենուն յայտնի օրինակէն պայծառ կերպով կերելի յանցանքն ուրանալուն կամ ճշմարիտը չը խոստովանելուն ամենագոն հետեւեալքը : մինչդեռ եթէ քս պատրուակուէր, շուտով կարելի

էր զերծանել և թերեւս բարոյապէս ուղղութեան համար ալ օգտակար լինէր, բայց այժմ խաբէութիւն ընելով աւելի մեծամեծ յանցանաց մէջ գլորեցաւ, օգուտ մի չունեցաւ եւ գուցէ աղատելու համար աւելի մեծ փրկանաց պիտի կարօտի :

Արեւմտի ճշմարիտ խոստովանութիւնն է միջոց քաւութեան և ճշմարտութիւնն է միմիայն անխոտոր առաջնորդ գէպ ի իրական փառս և ի սպառի : Ճշմարտութեան ճանքուն վերայ թէպէտ և մեր կիրքերն ու ցանկութիւնները նուաստութիւն և անարգութիւն ցոյց տան, սակայն ճշմարտութեան համար նոյն անարգութիւններն արիաբար և յօժարակամ յանձն առնուին ալ փառք ու պատիւ, բարձրութիւն և պարծանք է : սակայն աշխարհի որդիք հակասութիւն կ'առնեն սմա և կը ծաղրեն, քանզի չեն հասկանար, և ինչ որ չեն գիտէր, զայն կը հայհոյեն : (Յուդայի Լրաթ. Ս. 8.) : Իայց ճշմարիտ քրիստոնեայն խիստ պարզ կը հասկանայ և ամենօրեայ տեսած փորձերէն ալ իմաստասիրելով կուսանի որ բնութեմէջ անյեղի օրէնք մի է այս աստուածային Իմաստութենէն սահմանուած, զոր յայտնած պարզած և իւր կեանքովն ու խօսքովն քարոզած է մեզ Աստուածորդին Յիսուս Քրիստոս, եւ իւր հեաւեղաց այնպէս գնալ պատուիրած է. « Իսկ ճշմարտութիւնը ճանչցիք, կ'ասէ, եւ ճշմարտութիւնը զՁեզ ազատ պիտի ընէ : (Յով. Բ. 33) : Իւր թէ, « Ենձր բարձրացնողը պիտի խնարհի և խնարհեցնողը պիտի բարձրանայ : »

Յանցանքը՝ ամաչելով հանդերձ անկեղծութեամբ և ճշմարիտ խոստովանութեամբ պատմողը ուղղուելու միտում, յարմարութիւն և կատարե-

լազործուելու փափագ կ'ունենայ , (խօսքերնիս իրենց յանցանաց վերայ պարծեցող և լըբութեամբ պատմող ներուն համար չէ , այնպիսեաց ուղղութիւնը յուսահատական է .) եւ այն ատեն ճշմարիտ մարդկութեան սահմանին մէջ մտնելով՝ փառք , պատիւ , պարծանք և մեծութիւն առանց իրեն հետամտութեան վիճքը կը գրտնեն ու կը փառաւորեն : Իսկ իւր յանցանքը բուն որպիսութեամբ չը յայտնող , ուրացող և պատրուակող յանցաւորը ճշմարիտ վեհանձնութիւն չունի , նա ամբարտաւանութեան ոգի կը կրէ , յանցանքն անկեղծօրէն յառաջ բերելը յիմարաբար ցածութիւն կը համարի . եղածին վերայ ցաւիլ ամաչելն ու զղջալը տկարութիւն կը համարի , սխալած ճանապարհէն ետ դառնալը նուաստութեան կը համարի : Իայց նա յայնժամ կը ցածնայ կը տկարանայ և յետին ծայր անարգութեն կը հասնի , երբ յանցանքն ուրանալու կամ պատրուակելու խորհուրդը կը յղանայ և մտայը մէջ փաստեր ու պատժութիւններ կ'դասաւորէ . նա յայնժամ կը վտտթարանայ երբ յանցանքէ 'ի յանցանս կը գլորի և մէկէն ազատելու համար աւելի չարագոյնին մէջ կ'ոռհի :

Վրա փորձանայ՝ դիմադրելու միջոց և միմիայն կարող օրէնսդիր քրիստոնէութիւնն է , որով կարալ կը լինի մարդ բուն մարդկութեան պայմանն ստանալ եւ այն տեղ հաստատուն մնալ . սակայն միայն բերնով ընդունողներուն համար քրիստոնէութիւնն ալ սոյն արդիւնքը չարտագրէր , այլ նորա սահմանած կենսաւէտ օրէնքներուն երկիւղած ու խոնարհաւոր հնազանդութիւն կը պահանջէ : Այլ որ քրիստոնէութենէ դուրս կ'որոնէ ուղիղ և պատուաւոր կենաց ճանապարհը , բարի մարդկութիւնը եւ

ընտիր բաղարացիութիւնը , խիստ կը սխալի :

Կուգե՞ն երջանիկ ու փառաւոր կեանք , խաղաղ սիրտ ու հանգարտ միտք ունենալ , մի՛ մեղանչէր , կըսէ քրիստոնէութիւնը : Փոխանակ մեղանչէլէդ վերջը խաղաղութիւն , առողջութիւն և նոյն իսկ կեանք գրտնելու համար չարաչար տանջուելուդ և աղատուելու համար նորանոր շղթաներով կաշկանդուելուդ , պէտք է որ նախապէս պատերազմաւ կրից յախուռն շարժութեանց դէմ և անկէ վայելել կարծած վայրկենական հեշտութիւններդ արհամարհես , որպէս զի մշտնջենաւոր քաղցր բերկրութիւնը վայելես , զոր ոչ ոք և ոչ ինչ կարող չէ բառնալ քեզմէ , բաց 'ի յանցանքէն կամ մոլութենէն :

Վրիւ ընթերցող մէջ բերած օրինակս նորէն յիշէ , որպէս զի ըսածնէլըս ու ըսելիքներս լաւ հասկանաս :

Ինչպէս իրենց կիրքերն 'ի շարժելն առ ժամայն կատարողք վայրկենական բերկրութիւն մի կ'ունենան , նոյնպէս յայտնի է , որ Վրոնջի Սեծ , խմբագիրն ալ նոյն բառերն ու մտկերները տողելու վայրկենին աննկարագրելի հեշտութիւն մի զգացած է . առանց մտածելու այժմեան դառնութիւնը , եւ յաղթանակել երեւակայելով , ինքզինքը փառաց բարձրագոյն ծայրը գտած էր , առանց գէթ ընդ աղօթ նշմարելու այն ստորին վիճակը յորում կը գտնուի այսօր : Իայց եթէ այն ատեն իւր կոից բռնութիւնը զսպէր և բանին հպատակեցնելու համար քիչ մը արիական ճիգ թափէր , անշուշտ այժմ հանգիստ պիտի լինէր : Այսպէս խմբիկ ամեն անասկ կիրքերու համար ալ , որոց վայրկենական թափը սանձելու փոյթ չենելով կանկանիմք ահա որ վտանգներու մէջ

յորոյ չեմք կարող դիւրութեամբ աշատիլ :

Եւ ե ճշմարիտ փիլիսոփայութեան վարդապետութիւնը և բարոյականութեան հիմունքը . զոր նուիրագործեց քրիստոնէութիւնը , սահմանեց և ուսոյց , որ և բնութեան օրինաց նման առանց փնտսու չէ կարելի յեղաթիլ կամ զանց առնուիլ :

Քրիստոնէութիւնը իւր ժառանգորդաց ժամանակաւոր և մշտնջենական կենաց բարութեան համար սահմանած է այս օրէնքները . բայց մարդկային տկարութեան վայրիկ մի զիջանելով դուժ , կ'սրբեցնութիւն և շքնորհք բրած է սահմանելով խոստովանութիւնն ու ներելու պարտաւորութիւնը , և այս այնչափ հորկաւոր դատած է որ մեր հանապազօրեայ ազօթից մէջ ալ յիշած է , որպէս զի միշտ ուսանիմք և միշտ գործադրեմք : Թողութեան համար խոստովանիլ անհրաժեշտ է . խոստովանել յանցանքն ըստ ամենայն պարագայից առանց պատրուակելու , թողութիւն ընդունելու համար խոստովանիլ միշտ եւ ամօթ զգալով , զղջալով , ուրիշ անգամ չլինել առաջագրելով եւ խոստման վերայ հաստատ մնալով , որպէս զի ներումն ընդունել կարելի չլինի . ասոր համար յատուկ պատուէր ունինք թէ , « յիժէ քու եղբայրդ քեզի դէմ մեղանչէ և գայ ապաշխարութիւն խոստանալով թողութիւն ուղէ , ներէ իրեն . բայց է որ առանց ասալիսարելու և ներումն խնդրելու համար յանցանքն յիշելու թողութիւն չը կայ . խնդրելն եւս՝ ուրիշ անգամ չընելու խոստմամբ՝ եւ եղածին հասուցումն ընելու յօժարութեամբ կը լինի . և ահա այս է ապաշխարութիւն ըսուածը :

Ս'եր անձնասիրութիւնն ու ամ

բարատաւանութիւնը ինչ հրապուրանքներով և ինչ բանաւոր կարծուած պատճառներով զմեզ այս շաւղէն խտորեցնէ , դէպ ի մոլորութիւն և ի վտանգ առաջնորդած կը լինի . վասն զի այս ճանապարհէն դատ ուղղութեան և կատարելագործութեան ուրիշ ելք չի կայ :

Ս'եր ըսածներէն կարծեմ ըստ բաւականին կը հասկացուի թէ ինչ է մարդու մը պարագը երբ դժբաղդաբար փորձութեան առջեւ արիութիւնը կորուսանելով կ'ընկճի : Անկանիւր տկարութիւն է , բայց առանց կանգնելու փոյթ ունենալու՝ անկեալ տեղը փաշտոյն մէջ թաւալելը բացի տկարութենէն վատութիւն և ամօթ ալ է . կանգնելու համար հակառակորդին օգնութեան ձեռքն ոչ թէ միայն մերժելու չէ , այլ և խնդրելու ալ է , որ այնպիսի պարագայի մը մէջ ոչ նուաստութիւն և ոչ ամօթ պէտք է սեպել . այսպէս ընել կը պարտին ամեն յանցաւորք . պէտք է նոյն միջոցին զգան եւ քանի որ ճանապարհը մօտ է , ետ դառնալու հնարքը խորհիւն և շուտով դառնան . Փոռնիք Ս'եմ . խմբագիրն ալ պէտք էր այսպէս ընել , և եթէ խնդրոյն նիւթ եղող Ս'առիսի հրատարակած տեղեկութեան սուտ կամ սխալ լինելուն վրայ վստահ էր , լըմտութեամբ իւր դիտողութիւններն ընելով թող ճշմարիտն հրատարակէր , այն առնն գովելի կը լինէր իւր խոհեմութիւնն ու արիութիւնը , և այս ամեն աղմուկ սւ շփոթութիւն անցի չէին ունենար : Այժմ ինչ եղաւ իւր շահը , ահաւասիկ ամեն մարդ կը տեսնէ : Նա ասածը չէր կարող ուրանալ , քանզի խօսքերը մէջ տեղ կը կենային , ուրեմն ինչ ընել պէտք էր . — Իմաստները փսխել եւ բուն խնցուածէն տարբեր մեկնու

թիւն տալ. — բայց ասի ոչ արիութիւն է և ոչ ճարտարութիւն:

Այլ պարտիմք մտածել որ երբ այլոց վատ կասեմք մեք արի և բարի պէտք է լինիմք. այլոց եթէ ի՞նչ կամ ո՞վ կասենք մեք պէտք չէ ստուծեան և խաբէութեան մացառներու տակ սողանք, զայս անասնացնելու առ տեն՝ մեք մեր մարդկութեան պայմաններն ըստ ամենայնի պահելու եմք, ասպա թէ ոչ այսպէս ողորմելի է ամենայն թշուառ յանցաւորներու վիճակը, որք իրենց յանցանքը փոխանակ փիլիսոփայաբար խոստովանելու իրենց թերութիւնքն ուղղելու և վնասուն դարման որոնելու, կուրանան զայն և խաբէութեամբ արդարանալ կը ճըգնին և մատուցուած բոլոր օգնութիւնները կարհամարհեն:

Այլ կը ցաւիմք այնպիսեաց վերայ, ինչպէս ցաւիլ պէտք է վտանգաւոր հիւանդի մի վերայ որ ցաւ չունիմ ըսելով ամեն դեղ ու դարման կը մերժէ. կը ցաւիմք մանաւանդ աւտոր համար, սր այնպիսեաց ախտը փոխադրական լինելով շատերու բարոյական մահուան պատճառ կը դառնան, բայց խոհեմը տեսնելով նոցա կեանքն ու վախճանը՝ կը խրատուի և կղզուշանայ:

Վախճանը ըսի. բայց հարկ է յիշել թէ յանցաւոր մի առանց ճշմարտութեան և արդարութեան որ և ինչէ ճանապարհով կամ հնարքով մինչեւ իսկ դատող ատեննի առջեւ անգամ արդարանալով ազատի, այդ արդարութիւնը խաբէութեամբ լինելուն համար անարգութիւն է, և այդ ազատութիւնը իւր կիւրքը սրաշուրջ լինելուն համար ամենավատ գերութիւն է. նա չէ կարող արդարանալ ոչ իւր խղճի և ոչ հասարակաց ատեննի առջեւ:

Այլ քաջայայտ եմք որ մինչ ցարդ խնդիրը որոշուած և դատը վճռուած է, սւստի մեր այս խօսքերը ուրիշ բանի չեն ծառայեր բայց եթէ ի՞նչ խրատ և ի՞նչ ուղղութիւն ամեն անոնց որք խրատ ու յանդիմանութիւն լսելու կը յօժարին:

Ամբիւրստի Վ. Արդիւն:

ԴԱՍՏԻՍՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՆԱՆՑ

(Շարունակութիւն, տես թիւ 81)

Այլ կարգամք Մովսիսի գրոց մէջ, այն որ Աստուածային տառ կ'ըսուի, Աստուածաշունչ գիրք, թէ երբ իսրայէլ Աբրահամու որդիք Եգիպտոսէն հրաշիւք ելան, անոնց ահա բոլոր չըջաւայ երկիրները տարածեցաւ. ուստի Ամադէկ զհաղամ կանչեց, որ անիծէ զԽորայէլ, այն ժողովուրդ որ արդէն իրեն նախահաւը իւր Հաբք օրհներէին, ու Աստուածը իւր հովանի բազուկ անոնց վրայ տարածեր էր և կը խնաւմէր, երբ այն մարգարէի շրթունք ախղեցաւ օրհնելուն անիծելու, իսկոյն մարգահաձուծեան ոգւով հնաբք գլուտաւ խրատ տուաւ Ամադէկայ թէ, եթէ կ'ուզես օրհնեալ Խորայէլ տկարանայ այսպէս արա՛, ինչպէս որ կը կարծեմ պիտի առաջ երթայ, այն է ձեր կանայք ու աղջկունք թող տուէք որ երթան այն ժողովուրդ խաբեն անոնց հետ չարիք գործեն, Խորայէլի Աստուած սրբութիւն կը սիրէ, երբ այնպէս տեսնէ զանոնք երեսէ կը ձգէ ու կ'երթաք զանոնք կը կոտորէք. այո՛, այս երեսպաշտ չարախրատ Բաղամի ըսածը ըրին և շատ ճիշտ էր որ Աստուած պղծութենէ կը զգուէր, բայց գուշակին ըսածին պէս չեղաւ, Աստուած իւր բարկութեան վրիժով պատժեց կնամուհ հրէայք, դիտապաստ երկիր փռեց քսան չորս հազար մարդ,